

Aleksandra Dudek

 <https://orcid.org/0000-0003-1460-8538>Uniwersytet Łódzki
Instytut Historii Sztuki

Koncepcje i funkcjonowanie muzeów street artu na przykładzie Amsterdamu

Concepts and functioning of street art museums:
the case of Amsterdam

Streszczenie. Choć street art był kiedyś marginalizowany, obecnie zyskuje uznanie w instytucjonalnych obszarach sztuki. Muzea street artu, urban artu czy graffiti istnieją już w wielu miejscach na świecie, jednak swoistym fenomenem jest to, że aż trzy instytucje identyfikujące się poprzez sztukę uliczną istnieją w Amsterdamie. Jako prywatne podmioty nie obowiązują ich standardy, prawa ani obowiązki tradycyjnych muzeów, wobec czego ich funkcjonowanie nie zawsze wypełnia przyjęte w definicji muzeum funkcje. Celem artykułu jest analiza trzech amsterdamskich muzeów pod względem inicjacji, obranych przez instytucje misji, kolekcji oraz działalności edukacyjnej. Autorka zauważa, że muzea street artu przeddefiniują tradycyjne pojęcie muzeum, uwzględniając rdzenne cechy tego medium, takie jak jego buntownicza natura i ciągle przekraczanie granic.

Słowa kluczowe: street art, muzeum, instytucjonalizacja sztuki ulicznej, Amsterdam

Summary. Although street art was once marginalized, it is now gaining recognition in institutional realms of art. Museums dedicated to street art, urban art, or graffiti exist in many places around the world, but it is quite a phenomenon that as many as three institutions identifying with street art exist in Amsterdam. As private entities, they are not bound by the standards, rights, or obligations of traditional museums, hence their operation doesn't always fulfill the functions established in the definition of a museum. The aim of this article is to analyze the three Amsterdam-based museums in terms of initiation, missions set by the institutions, collections, and educational activities. The author observes that street art museums redefine the traditional concept of a museum, taking into account the inherent characteristics of this medium, such as its rebellious nature and constant boundary-pushing.

Keywords: street art, museum, institutionalization of street art, Amsterdam

Wstęp

Muzeum street artu. *Czy to nie paradoks?* taki tytuł nosi wywiad z Yashą Young, dyrektorką artystyczną Urban Nation Museum of Urban Contemporary Art w Berlinie¹ [DW 2017]. Rzeczywiście ta koncepcja może wydawać się sama w sobie sprzeczna i rodzi wiele pytań. Jak połączyć bowiem założenie sztuki przynależnej ulicy z zamkniętą z definicji instytucją? Czy włączenie street artu w obieg muzealny oznacza gloryfikację wandalizmu? Jak zauważa Nicholas Alden Riggle:

Street art to w dużej mierze sztuka efemeryczna, zazwyczaj tania w produkcji, dostępna za darmo i nienadzorowana przez nikogo (lub raczej przez wszystkich). Muzea często zawierają dzieła sztuki, które są niezwykle drogie (do wykonania i posiadania), kosztowne w doświadczeniu, a nadzoruje je elitarna garstka... to, co znajduje się w muzeum, jest rzekomo na tyle różne od tego, co jest poza nim – jest bardziej mocne, pełne skomplikowanych znaczeń, piękniejsze, prowokujące i nagradzające niż codzienność².

Mimo wyczuwalnego dysonansu i mnożących się wątpliwości idea muzeum street artu została zrealizowana w wielu miejscach na świecie, jednak porównanie ich do tej pory nie zostało przeprowadzone.

Wzrost zainteresowania street artem jest widoczny na wielu polach. Obecnie podmiotów zajmujących się street artem jest bardzo dużo: są to stowarzyszenia, fundacje i firmy, istnieje wiele czasopism, portali internetowych i mocno zakorzenione w tym środowisku festiwale. Największy polski dom aukcyjny DESA Unicum od kilku lat organizuje aukcję „sztuki ulicy”, a wiele dzieł na niej wystawionych osiąga wyniki powyżej estymacji³. Włodarze miast chętnie promują murale, a lokalne gazety opisują każdą nowo powstałą realizację wielkoformatową. Wydawnictwa publikują albumy z dziełami street artowymi, w wielu miastach na świecie możemy oglądać wystawy poświęcone street artowi⁴, nie brakuje też miejsc, w których na co dzień prezentowana jest sztuka uliczna⁵.

1 *Muzeum street artu* 2017.

2 RIGGLE 2010, s. 249. Wszystkie tłumaczenia w artykule pochodzą od autorki.

3 *Rekordowe wyniki* 2023.

4 W lipcu 2023 wystawę jednego z najbardziej rozpoznawalnych polskich artystów – Sainera – otworzyło Muzeum Narodowe w Gdańsku.

5 W Polsce można wymienić chociażby Brain Damage Gallery w Lublinie i Galerię V9 w Warszawie, w Europie Urban Spree w Berlinie czy Fluctuart w Paryżu.

Wszystkie wymienione wyżej obszary działalności nie wzbudzają jednak takich kontrowersji jak połączenie street artu i muzeum. Myśl o muzeum jako instytucji postrzeganej jako hermetyczna, a nawet w pewnym sensie przemocowa, ponieważ narzucająca własną narrację, stoi w sprzeczności z rozumieniem street artu jako sztuki wolnej i kontestującej system. Zjawisko instytucjonalizacji street artu dzieje się na naszych oczach i bywa coraz częściej krytykowane⁶. Artykuł ten ma być próbą odpowiedzi na to, jak ten dysonans został okiełznany w niedawno utworzonych i funkcjonujących już kilka lat muzeach identyfikujących się poprzez związek ze street artem.

Poszukiwanie materiału badawczego zostało ograniczone do Europy, ponieważ charakter sztuki ulicznej w tym regionie jest na tyle dynamiczny i specyficzny, że nie da się go porównać do rozwoju urban artu na innych kontynentach, ponadto autorka przyjęła, że najwłaściwszą metodą badawczą będą wizyty studyjne i bezpośredni kontakt z przedstawicielami instytucji. Były to jedynie te instytucje, które określają się jako muzeum i deklarują powiązanie ze street artem lub szerzej urban artem w swojej nazwie, definicji lub misji. Na potrzeby niniejszego artykułu szczegółowej analizie poddane zostały trzy muzea w Amsterdamie: SAMA (Street Art Museum Amsterdam), Moco (Modern Contemporary Museum) i STRAAT Museum For Street Art and Graffiti.

Nowy rozdział w muzealnictwie

Muzealnictwo na całym świecie przechodzi serię znaczących zmian, m.in. reformę orientacji z obiektu muzealnego na odbiorcę, nowe sposoby ekspozycji muzealiów, sieciowanie na poziomie lokalnym, krajowym czy międzynarodowym, nietradycyjne modele narracji poczynszy od lat 80. i 90 XX wieku (tzw. Nowe Muzealnictwo). Dyskusja na temat funkcji muzeum wciąż trwa, wobec czego ICOM – największa pozarządowa i międzynarodowa organizacja kulturalna na świecie – stara się aktualizować definicję muzeum. Ostatnia zmiana została ogłoszona w 2022 roku, w nowej definicji określono, że muzeum jest

trwałą instytucją służącą społeczeństwu, nie nastawioną na osiągnięcie zysku, która zajmuje się badaniem, gromadzeniem, konserwacją, interpretacją oraz prezentacją materialnego i niematerialnego dziedzictwa. Otwarte dla wszystkich, powszechnie dostępne i niewykluczające, muzea promują różnorodność i zrównoważony rozwój. Swoją działalność i sposoby komunikowania opierają na zasadach etyki, profesjonalnej rzetelności i społecznej

partycypacji. Oferują zróżnicowane doświadczenia służące edukowaniu, rozrywce, refleksji i dzieleniu się wiedzą⁷.

Definicja ta odnosi się głównie do muzeów tradycyjnych, finansowanych ze środków publicznych, na które są nałożone prawne obowiązki⁸.

Coraz częściej mamy jednak do czynienia z muzeami zakładanymi prywatnie, których liczbę trudno określić. Samych muzeów sztuki współczesnej według raportu o prywatnym muzealnictwie z 2023 roku jest 446 na całym świecie⁹, ale próba zdefiniowania muzeum prywatnego nie powiodła się¹⁰. Takie muzea otwierają się masowo, nie brakuje też poradników i naukowych opracowań, jak założyć muzeum. Na stronie Museum Planner prowadzonej przez Marka Walhimera czytamy, że pierwszym krokiem w kierunku utworzenia muzeum jest znalezienie niszy. Dla kilkunastu instytucji tą niszą stał się street art (por. tab. 1)¹¹.

Za pierwsze muzeum identyfikujące się poprzez street art można uznać Museum di Urban Art di Roma (2010), które w niczym nie przypomina tradycyjnej instytucji. Położone jest poza centrum Rzymu, obejmuje prace wykonane na ulicach konkretnej dzielnicy i samo określa się jako muzeum *site specific*, zintegrowane ze społecznością. Kolejne muzea poświęcone street artowi często łączą w sobie wizję galerii zewnętrznej, kuratorskich wystaw czasowych i programu edukacyjnego. Wśród najprężniej działających muzeów street artu można wymienić Urban Nation w Berlinie, zainicjowane w 2016 roku. Organizowane są tam długie (trwają przeważnie ok. 2 lat) czasowe wystawy, a przy każdej zmianie ekspozycji artyści są zapraszani do pokrycia elewacji budynku nowym dziełem sztuki. Obecnie na budynku znajduje się praca Broken Fingaz. Projektem, o którym warto wspomnieć, jest też Millennium Iconoclast Museum of Art w Brukseli. Instytucja ta dokładnie określiła termin końca swojej działalności, który ma nastąpić w 2025 roku. Wówczas po muzeum ma pozostać jedynie archiwum¹².

7 ICOM 2022.

8 Definicja ICOM jest stosowaną w Holandii definicją muzeum. BORUSIEWICZ 2012, s. 231.

9 *Report 2023*, s. 5.

10 KOLBE *et al.* 2022.

11 Autorka wymienia jedynie muzea nadal istniejące w 2023 r. Ze względu na specyfikę muzeów street artu (oddolność ich powstawania) niektóre instytucje nie przetrwały lub ich działalność miała charakter jedynie wirtualny. Ponadto jako że wiele z inicjatyw związanych ze street artem nie jest oficjalnych, być może nie mają swoich stron internetowych lub social mediów, które łatwo pozwoliłyby na ich identyfikację.

12 VAN ESSCHE 2021, s. 112.

Tabela 1

Europejskie muzea opierające swoją misję na dziełach street artu
w kolejności powstania

Rok powstania	Miasto (państwo)	Nazwa
2010	Rzym (IT)	Museo di Urban Art di Roma (MURO)
2012	Petersburg (RU)	[Музей стрит-арта] Street Art Museum (SAM)
2012	Amsterdam (NL)	Street Art Museum Amsterdam (SAMA)
2012	Rome (IT)	Museo dell'Altro e dell'Altrove di Metropoli_città meticcica (MAAM)
2016	Berlin (DE)	Urban Nation Museum of Urban Contemporary Art
2016	Monachium (DE)	Museum of Urban and Contemporary Art (MUCA)
2016	Amsterdam (NL)	The Modern Contemporary Museum (Moco)
2016	Bruksela (B)	Millennium Iconoclast Museum of Art (MIMA)
2017	Rotterdam (NL)	Rotterdam Street Art Museum
2018	Strasburg (FR)	Mausa Vauban. Musée d'Art Urbain et de Street Art
2019	Londyn (GB)	The Street Art Museum (SAM)
2020	Amsterdam (NLD)	STRAAT Museum for Street Art and Graffiti
2021	Barcelona (ES)	The Modern Contemporary Museum (Moco) [Oddział muzeum w Amsterdamie]

Trend wyraźnie wzmacnia się w ostatnich latach, jest więc pewne, że w najbliższej przyszłości powstaną kolejne instytucje związane ze street artem, staje się on bowiem wielkim globalnym ruchem, co jest widoczne także w samych nazwach muzeów, tworzonych w większości w języku angielskim. Wskazane instytucje proponują również powszechnie stosowane w środowisku muzealnym skrótowce, które łatwo wpadają w ucho i sprawiają, że odbiorca nie czuje zakłopotania czy też zbytnej powagi. W przypadku Urban Nation i STRAAT instytucje posługują się jedynie pierwszym członem nazwy, która dostatecznie dobrze je identyfikuje.

Street art w Amsterdamie

Początek ruchu sztuki miejskiej w Amsterdamie datowany jest na lata 60. XX wieku i ma związek z działalnością grupy Provos – kontrkulturowego ruchu domagającego się zmian w strukturach polityczno-społecznych. Nazwa pochodzi od skróconej formy słowa „provocateurs”, a w gronie osób związanych z tym ruchem znaleźli się studenci, artyści i aktywiści. Znakiem rozpoznawczym grupy stało się symbolizujące Amsterdam jabłko, które członkowie pozostawiali w różnych przestrzeniach miasta. Provos wykorzystywali performance i sztukę uliczną do zwracania uwagi na problemy społeczne, takie jak zanieczyszczenie powietrza, segregacja rasowa czy wojna w Wietnamie.

W latach 70. na ścianach budynków, płotów i tuneli Amsterdamu pojawiły się napisy, które często miały charakter filozoficzny. Anonimowe teksty poddawały pod wątpliwość egzystencję człowieka, wyrażały frustrację i dezorientację w niepewnym świecie. Pod koniec lat 70. w Holandii rozwinął się ruch graffiti, związany z kulturą punkową, która wniosła nowe treści do muzyki, mody i sztuki. Graffiti punkowe – w odróżnieniu od tego związanego z kulturą hip-hopową – nie było skoncentrowane na stylu i kolorach, a na przekazie. Napisy były bezpośrednie, polityczne i krytykujące władze, społeczeństwo i konsumpcjonizm. W tym czasie aktywna była także niesformalizowana grupa Liever Lesbies (Wolę Lesbijki), która wyrażała niezgodę na dyskryminację kobiet, m.in. niszcząc reklamy usług towarzyskich w hotelach. Grupa podjęła także dialog z artystą Robertem Grootveldem, na którego hasło „He comes” odpowiadała „She comes”¹³.

Era graffiti punkowego zakończyła się już na początku lat 80., gdy na ulicach zaczęło pojawiać się coraz więcej tagów na wzór nowojorskiego graffiti¹⁴. N-Power, jeden z graffiarzy pierwszego pokolenia w Amsterdamie, wskazuje, że charakterystycznym miejscem, całkowicie zajęтым przez graffiti, był tunel dla pieszych przy placu Mr. Visser, który stał się pierwszym „open air museum”¹⁵.

Alternatywne środowisko całej Holandii spotykało się w założonej w 1979 roku Gallery Anus. Inicjatorzy Hugo Kaagman i Diana Ozon, artyści związani z ruchem punkowym i graffiarskim, w opuszczonym budynku przy Sarphatistraat otworzyli galerię i klub DDT666, a w 1980 roku, po jej zamknięciu stworzyli Galerię Ozon (po roku zmieniono nazwę na Gallery Zebra)¹⁶.

¹³ Again, De Scene 2019.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *The Hugo Kaagman Punk Files* [b.d.].

W 1983 roku w swojej prestiżowej galerii sztuki Yaki Kornblit zaprezentował prace writerów zza oceanu najpierw Dondi White'a, a następnie Blade'a i Futury¹⁷, z kolei 1985 roku holenderska telewizja wyemitowała film *Style Wars*, co sprawiło, że ruch grafficiarski wzmożył się jeszcze bardziej. W kolejnej dekadzie graffiti było obecne wszędzie – grupy writerów „bombardowały” wagony i stacje metra, okolice kanałów, szkoły itp.

W 1986 roku Keith Haring wykonał mural na ścianie Stedelijk Museum w Amsterdamie przy okazji odbywającej się we wnętrzach instytucji wystawy monograficznej poświęconej artyście. Kilka lat później mural został zasłonięty przez metalowe panele, jednak w 2018 roku usunięto je, na nowo odsłaniając dzieło Haringa¹⁸. To wydarzenie przypieczętowało przemianę graffiti z wandalizmu w formę ekspresji, a w latach 90. nikt nie miał już wątpliwości, że jest to istotna forma sztuki. W 1997 roku otwarta została działająca do dziś GO Gallery, która promuje street art i młodych artystów¹⁹.

Na rzecz uznania street artu jako formy sztuki działa od 2009 roku stowarzyszenie Amsterdam Street Art (ASA)²⁰, które jest także inicjatorem nagrody The Dutch Street Art Awards przyznawanej od 2015 roku. Dzięki ASA w Amsterdamie przeprowadzono kilkadziesiąt wydarzeń i projektów związanych ze street artem. W 2019 ASA we współpracy ze spółdzielnią mieszkaniową Stadgenoot zorganizowała festiwal *If Walls Could Speak*, podczas którego na elewacjach osiedla czteropiętrowych budynków powstało 10 murali. Tematem festiwalu był „Amsterdam dla wszystkich”. Był to pierwszy zorganizowany na tak dużą skalę projekt, w efekcie którego powstały wielkoformatowe murale międzynarodowych artystów²¹.

W roku 2016 w stoczni NDSM zorganizowano pierwszą edycję festiwalu Kings Spray Street Art Festival, połączonego z obchodami święta Koningsdag – narodowego dnia ku czci króla. W Amsterdamie odbyła się także w 2018 druga edycja międzynarodowej The Tag Conference, która pierwszy raz miała miejsce w Berlinie²².

Omawiając holenderski street art, trzeba też wspomnieć o Rotterdamie. Miasto o robotniczych korzeniach i zabudowie przemysłowej, zniszczone w czasie II wojny światowej, odbudowywało tkankę miejską powoli, a street art miał szansę przekształcać przestrzeń, co przyciągało alternatywne środowisko. W 1983 roku w Museum Boijmans van Beuningen odbyła się pierwsza w Europie tak duża

17 POPE 2022.

18 *Mural Keith Haring* 2018

19 GO Gallery online.

20 ASA online.

21 *If Walls* 2019.

22 *Tag* 2018.

wystawa prezentująca nowojorskie graffiti²³. Obecnie muzeum może pochwalić się dużą kolekcją sztuki publicznej. W Rotterdamie działa kilka organizacji i platform zrzeszających artystów, organizatorów i fanów sztuki miejskiej²⁴. Strona Rewriters Rotterdam²⁵ oferuje kilka tras spacerów po mieście oraz mobilną aplikację.

Obecnie w Holandii jest aktywnych kilkanaście organizacji i projektów związanych ze street artem. Przykładowo, od 2016 roku działa strona internetowa The Hague Street Art, która wydaje darmowy „The Hague Street Art Magazine” drukowany w 5000 egzemplarzach i rozpowszechniany online²⁶, w 2021 roku Groninger Museum we współpracy z organizacją Writer’s Block wykonało trzy murale w okolicy muzeum²⁷.

Muzea street artu w Amsterdamie

Inicjacja i misja

Poznanie historii inicjacji i misji w przypadku muzeów prywatnych często pozwala na głębszy wgląd w charakter i cel instytucji, niż w przypadku muzeów zapoczątkowanych przez organy nadrzędne. Przykładowo, muzea prywatne są często odbiciem indywidualnych pasji, przekonań i zainteresowań ich założycieli, co tworzy niepowtarzalną tożsamość i atmosferę każdego z nich. Nie są one ograniczone restrykcyjnymi procedurami i formalnościami, które często towarzyszą publicznym instytucjom kultury. Dzięki temu mogą łatwiej dostosować się do zmieniających się warunków i preferencji publiczności.

Każde z przebadanych amsterdamskich muzeów street artu pokazuje różne aspekty prywatnej inicjatywy, wielość sposobów rozumienia street artu, a także inaczej definiuje swoje cele. Podstawowe informacje o muzeum zazwyczaj są określone w misji, która „jest dokładnym opisem celu, w jakim muzeum zostało powołane, i zakresu, w jakim będzie się poruszało zarówno w gromadzeniu zbiorów i tworzeniu kolekcji, jak i podczas organizowanych imprez”²⁸. Niestety misja nie jest dokumentem wymaganym przy tworzeniu muzeum, wobec czego żadne z omawianych w artykule muzeów nie użyło na swojej stronie internetowej

23 CORCORAN/GASTMAN/PRICCO 2022.

24 W 2017 r. powstała strona internetowa Rotterdam Street Art Museum, które ma zachęcać do odwiedzenia niesławnej niegdyś okolicy miasta, kojarzonej z handlem narkotykami i prostytucją. Kilkakrotnie podjęte przez autorkę próby kontaktu z muzeum nie powiodły się, trudno zatem zaliczać Rotterdam Street Art Museum do rzeczywiście istniejących instytucji.

25 Rewriters Rotterdam online.

26 *The Hague Street Art* 2016.

27 *Graffiti* [b.d.].

28 BORUSIEWICZ 2012, s. 185.

określenia „misja”. Mimo to funkcję misji spełnia we wszystkich przypadkach tekst zamieszczony na stronie internetowej w zakładce „o nas” bądź „strona główna” (*home*).

W porządku chronologicznym pierwszą instytucją zajmującą się street artem w Amsterdamie i niemalże najstarszą w Europie jest SAMA, jednak organizacja stworzona przez Annę Stolyarovą nie od razu działała jako muzeum. Stolyarova zaczęła realizować projekty wokół sztuki w przestrzeni miejskiej w 2012 roku, ale koncepcja muzeum narodziła się później i, jak sama inicjatorka określiła, był to... żart. Decyzja o zmianie formuły działania została bowiem podjęta w reakcji na otworenie muzeum Moco oraz zapowiedzi utworzenia STRAAT. Dopiero w tym okresie Stolyarova postanowiła, że jej wieloletnie działania zasługują na poważniejszą oprawę. Jej koncepcja muzeum była inna niż budynek ze stałą wystawą, chciała, żeby muzeum tworzyli ludzie oraz sztuka, do której dostęp byłby nieograniczony. Warto też podkreślić, że instytucja ta powstała dzięki pasji Stolyarovej do sztuki, ponieważ wcześniej pracowała zawodowo jako producent reklam i tworzyła kampanie dla takich marek jak Philips i Western Union²⁹.

Kolejna instytucja, która pojawiła się na mapie Amsterdamu, to Moco³⁰ – prywatne muzeum założone przez Lionela i Kim Logchies, którzy związani są z rynkiem sztuki. Para była właścicielami otwartej w 1996 roku, dziś już nieistniejącej, Lionel Gallery zajmującej trzy piętra w kamienicy w amsterdamskiej dzielnicy muzeów. We wnętrzach galerii można było obejrzeć dzieła najgłośniejszych nazwisk sztuki współczesnej, w tym Damiena Hirsta, Roya Lichtensteina, ale najwięcej rozgłosu przyniosło jej wystawianie dzieł Banksy'ego, dzięki czemu galeria stała się chętnie odwiedzanym przez turystów miejscem. W 2015 roku w Lionel Gallery pokazano wystawę *Banksy Exhibition*, która prezentowała prace należące do L. i K. Logchies i pochodzące z innych prywatnych kolekcji³¹. Na ekspozycji można było zobaczyć 10 oryginalnych prac artysty i 25 sitodruków. Pierwsza wystawa, którą zaprezentowano w muzeum Moco, to również była wystawa Banksy'ego, co mocno zidentyfikowało nową instytucję z bristolskim artystą.

W 2021 roku otworzono dla publiczności STRAAT Museum for Street Art and Graffiti, choć idea jego założenia była ogłoszona już w 2017 roku przez pierwszego kuratora muzeum Petera Ernsta Coolena. Organizował on na terenie wspomnianej już stoczni NDSM festiwal street artu. Podczas tego wydarzenia właściciel hali spytał Coolena o kontakty do artystów, którzy mogliby wykonać dla niego kilka

29 SEN 2021.

30 Moco to jedyne muzeum, które odmówiło autorce tekstu jakichkolwiek dodatkowych materiałów, wszelkie informacje na jego temat pochodzą więc ze strony internetowej lub artykułów prasowych.

31 *Banksy Exhibition* 2016.

prac³². Mimo że dzieła mierzyły 5 × 8 m, ginęły w ogromnym wnętrzu, powstała więc idea zagospodarowania przestrzeni większą liczbą dzieł, a finalnie utworzenia muzeum. Pierwotnie miało się ono nazywać Street Art Today Museum, od nazwy powołującej je organizacji³³. Obecnym kuratorem muzeum jest David Roos.

Tabela 2

Misje muzeów street artu w Amsterdamie

Instytucja	Misja/opis – tłumaczenie
Street Art Museum Amsterdam SAMA	Nazwa zakładki na stronie: Home
	Street Art Museum Amsterdam (SAMA) to wspólnotowe, współczesne ekomuzeum, które wykorzystuje sztukę uliczną jako narzędzie dialogu między interesariuszami Nieuw-West w Amsterdamie, jak również odwiedzającymi ten region. Kolekcja SAMA obejmuje około 300 dzieł sztuki ulicznej, od małych elementów po monumentalne murale. Sztuka uliczna to wyjątkowy rodzaj sztuki, który podważa założenia dotyczące legalności, własności artystycznej i konserwacji sztuki i dziedzictwa, zarówno materialnego, jak i niematerialnego.
	Nazwa zakładki na stronie: About Us – Organization
	Street Art Museum Amsterdam (SAMA) to organizacja non-profit założona w dzielnicy Nieuw-West w Amsterdamie. Zarządzamy i rozwijamy unikalną kolekcję ponad 300 dzieł sztuki ulicznej, które znajdują się w dzielnicach Amsterdam Nieuw-West, Amsterdam West oraz na lotnisku Schiphol.
The Modern Contemporary Museum Moco	Nazwa zakładki na stronie: About Moco
	Muzeum Moco koncentruje się na uznanych artystach o unikalnej wizji. Muzeum Moco to niezależne muzeum z szerokim zakresem inspirującej sztuki współczesnej, nowoczesnej i street artu, która znajduje się w Amsterdamie (Holandia) i Barcelonie (Hiszpania). W naszej kolekcji Moco prezentuje Jean-Michela Basquiata, Banksy'ego, Icy&Sot, JR, KAWS, Keitha Haringa, Jeffa Koonsa, Damiena Hirsta, Tracey Emin, Yayoi Kusama, THE KID, Andy'ego Warhola, Studio Irma i wielu innych! Oferujemy odwiedzającym niepowtarzalną kolekcję sztuki, która skłania do refleksji nad współczesnym społeczeństwem.

32 GOUKASSIAN 2017.

33 DI GIACOMO 2017.

Instytucja	Misja/opis – tłumaczenie
The Modern Contemporary Museum Moco	<p>Nowoczesne Muzeum Współczesne (Moco) [The Modern Contemporary (Moco) Museum] znalazło swoje miejsce w historycznej Villi Alsberg na Museumplein (Honthorstraat 20, 1071 DE Amsterdam, NL) oraz w byłym Pałacu Cervelló (c / Montcada 25, 08003 Barcelona, SP).</p> <p>Moco mieści inspirującą i oświecającą kolekcję sztuki nowoczesnej i współczesnej – stąd nazwa Muzeum Moco.</p> <p>[...]</p> <p>Założone w 2016 roku Muzeum Moco w Amsterdamie jest zaangażowane w prezentowanie ikonicznych prac uznanych artystów nowoczesnych i współczesnych oraz wschodzących gwiazd.</p> <p>Moco Amsterdam mieści się w Villi Alsberg, kamienicy z widokiem na Museumplein w samym sercu Amsterdamu (między Rijksmuseum i Muzeum Van Gogha). Budynek został zaprojektowany w 1904 roku przez Eduarda Cuypersa, bratanka znanego Pierre’a Cuypersa, projektanta stacji kolejowej Amsterdam Central i Rijksmuseum. Ta prywatna rezydencja była jednym z pierwszych domów rodzinnych wybudowanych wzdłuż Museumplein i pełniła tę funkcję do 1939 roku. Następnie dom został przekazany księżom, którzy uczyli w Szkole św. Mikołaja w Amsterdamie, a później został przekształcony w biuro dla kancelarii prawnej.</p> <p>Przejęcie przez Muzeum Moco Villi Alsberg to działanie, które idzie w parze z naszym celem: uczynić sztukę dostępną dla wszystkich i ugościć każdego. Z wnętrza Moco Museum wyrasta misja i wizja wyrażania nieskończonej mocy sztuki. Wizyta w Muzeum Moco pozwala znaleźć się w centrum sztuki w Amsterdamie, gdzie wszystko jest na wyciągnięcie ręki.</p> <p>Po sukcesie w Amsterdamie Muzeum Moco w Barcelonie podkreśla swoje zaangażowanie w prezentowanie ikonicznych prac uznanych artystów nowoczesnych i współczesnych oraz wschodzących gwiazd.</p> <p>[...]</p> <p>Muzeum Moco zwiększa energię miejsc zarezerwowanych dla uprzywilejowanych, aby inspirować i oświecać nasz świat poprzez sztukę i zapraszać wszystkich. Dzisiaj Muzeum Moco przyjęło prawie 2 miliony odwiedzających z ponad 120 różnych narodów. Od początku Moco czyniło sztukę dostępną dla publiczności, dostarczając unikalne doświadczenia skierowane do szerokiej publiczności – wizyta w Moco to prawdziwe otwarcie oczu.</p>

Instytucja	Misja/opis – tłumaczenie
<p>The Modern Contemporary Museum Moco</p>	<p>„Reprezentujemy głos ulicy i ufamy w sztukę jako niezwykły wehikuł, który pomaga nam tam dotrzeć” – Kim & Lionel, założyciele Muzeum Moco.</p> <p>Wierzymy, że sztuka może zrobić więcej!</p> <p>Muzeum Moco opowiada się za inkluzywnym modelem muzeum, które jest dostępne dla wszystkich. Tworzymy dostępne pokazy i wystawy w Amsterdamie i Barcelonie, które oświecają, inspirują i mobilizują społeczność. Z tego powodu Moco stało się wiodącym celem dla miłośników sztuki na całym świecie. „Korzystamy z mocy sztuki, aby kwestionować normę, bronić prawdy, otwierać umysły i kwestionować świat wokół nas”.</p> <p>Głos ulic</p> <p>Moco ujmuje głos street artu, ponieważ on łączy ludzi, kwestionuje ideologie i angażuje do udziału. W Barcelonie i Amsterdamie Muzeum Moco stawia na prezentację prac artystów, takich jak JR, Os Gemeos, Icy&Sot, Stik i Banksy, aby zachęcić do rozmów o naszym świecie i wspólnym istnieniu.</p> <p>Ośmiel się zmieniać</p> <p>Muzeum filantropijnie wspiera organizacje charytatywne, takie jak Movement On The Ground, Aidsfonds, Metakids. Te założenia znajdują też odzwierciedlenie w kolekcji sztuki Moco. Muzeum Moco dąży do udzielania wsparcia i pomocy innym, kiedykolwiek jest to możliwe. Nasz założycielski duch od zawsze chciał widzieć świat jako oświecony, w którym pokój i jedność są nieuniknione. Część dochodów z Muzeum Moco jest przekazywana na cele charytatywne bliskie sercu inicjatorów.</p> <p>Odkryj i zwiedź Muzeum Moco w Amsterdamie i Muzeum Moco w Barcelonie. Odkryj moc sztuki, która budzi nas, wstrząsa i tworzy nas.</p> <p>Wierzymy w sztukę [In art we trust].</p>
<p>STRAAT Museum for Street Art and Graffiti</p>	<p>Strona internetowa: Zakładka: About us</p> <p>Od Keitha Haringa do Banksy’ego street art wielokrotnie przyciągał uwagę mediów w najnowszej historii. Jego wpływ na sztukę, modę, design, reklamę i kulturę jako całość jest silniejszy niż kiedykolwiek.</p> <p>Zapraszamy do STRAAT: muzeum street artu i graffiti. Naszym celem jest podzielenie się naszą pasją do tego radykalnego ruchu artystycznego z publicznością, prezentując niektóre z największych nazwisk i nadchodzących talentów</p>

Instytucja	Misja/opis – tłumaczenie
STRAAT Museum for Street Art and Graffiti	<p>z całego świata. STRAAT to muzeum street artu i graffiti dla każdego, możliwe do realizacji dzięki zaangażowanemu zespołowi entuzjastów.</p> <p>Nasza aktualna wystawa prezentuje ponad 160 dzieł autorstwa ponad 150 artystów. Dzieła sztuki zostały stworzone na miejscu, a większość z tych oszałamiających wizualnych doświadczeń jest tak duża jak ściany na zewnątrz. Jako muzeum dostarczamy dodatkową wartość w postaci kontekstu i informacji. Oto twoja szansa, aby poznać historie, które na ulicach pozostają niewypowiedziane!</p> <p>STRAAT mieści się w 8000 m² dawnej hali magazynowej na nabrzeżu NDSM, który jest zarówno zabytkiem narodowym, jak i największym polem [playground] dla street artu i graffiti w Amsterdamie. Oferujemy pełnię doświadczenia muzealnego, a także możliwości edukacyjne i wycieczki z przewodnikiem, aby odpowiedzieć na wszystkie pytania dotyczące street artu. Odwiedzanie naszego muzeum w Amsterdamie gwarantuje, że spojrzysz na swoje otoczenie świeżym okiem.</p> <p>Mamy nadzieję, że do zobaczenia wkrótce!</p> <p>Zespół STRAAT</p>

Misje i opisy poszczególnych instytucji wskazują na wspólne punkty, takie jak inkluzywność i poczucie, że muzeum odgrywa szczególną rolę w społeczeństwie. Każde z nich podkreśla także unikatowość swojej kolekcji. Tekst zamieszczony na stronie SAMA wskazuje przede wszystkim na takie wartości, jak budowanie wspólnoty wokół muzeum, ekologia, dialog z lokalną społecznością. Street art w tym wypadku postrzegany jest jako ruch kontestujący zastane reguły. Ponadto SAMA posiada status ANBI – instytucji pożytku publicznego³⁴. Instytucje takie mają obowiązek raportować publicznie o działalności podmiotu, ale mogą liczyć na ulgi podatkowe.

Według Moco muzeum ma być miejscem dostępnym, które zachęca do rozmowy, a kolekcja ma służyć refleksji nad światem. Street art rozumiany jest jako trend łączący ludzi, kwestionujący istniejący porządek i angażujący do działania. Zaznacza się też działalność charytatywną Moco.

STRAAT w swoim opisie podkreśla, że instytucja została stworzona, by dzielić się pasją, a jej istotnym elementem jest tworzący ją zespół. Dlatego muzeum street artu uważane jest za wpływowy element sztuki współczesnej.

34 SAMA online.

Siedziba i lokalizacja

Trzy analizowane instytucje różnią się pod względem lokalizacji geograficznej, a co za tym idzie społeczno-kulturowego kontekstu. Każda z nich ma własną strategię prezentowania sztuki miejskiej, która wpływa na zainteresowanie odbiorców oraz liczbę odwiedzających je osób.

SAMA mieści się w dzielnicy Nieuw-West. To znacznie oddalona od centrum dzielnica, która jest zasiedlona głównie przez imigrantów. Utworzenie muzeum w tej lokalizacji miało rozwinąć ruch turystyczny i zainteresowanie tym obszarem miasta, zarazem odmieniając jego charakter. Samo muzeum nie posiada jednak siedziby, do której mogą się udać odbiorcy w celu obejrzenia wystawy. Pod adresem podanym na stronie internetowej znajduje się budynek administracyjny, ale elewacja zewnętrzna została pokryta muralami. Brak stałej wystawy był świadomą decyzją założycielki SAMA, która wierzy, że prawdziwa wystawa street artu może mieć miejsce jedynie na ulicy. Na drzwiach wejściowych do budynku znajduje się kod QR odnoszący do aplikacji IZI, w której możemy wybrać dwa spacery trasą prowadzącą do kilkunastu dzieł, które powstały z inicjatywy muzeum. Nie wszystkie ze wskazanych dzieł wciąż istnieją³⁵.

Moco muzeum położone jest w samym centrum miasta, w prestiżowej lokalizacji – Museumkwatier – w pobliżu m.in. Rijksmuseum. Już sama lokalizacja gwarantowała Moco duże zainteresowanie odbiorców, jednak dodatkowo muzeum inwestuje w szeroko zakrojoną kampanię reklamową – billboardy zachęcające do odwiedzenia muzeum umieszczone zostały w strategicznych miejscach, m.in. na lotnisku i przy ulicach o wzmożonym ruchu pieszym i samochodowym. Siedzibą muzeum jest zabytkowa Villa Alsberg, wybudowana na początku XX wieku, wobec czego we wnętrzu odnajdziemy wiele detali architektonicznych, jak np. kamienny kominek i sztukaterie.

STRAAT ma swoją siedzibę w dawnej stoczni w Amsterdamie Północnym – NDSM Werf (Nederlandsche Dok en Scheepsbouw Maatschappij). Po zamknięciu stoczni obszar stał się przestrzenią dla artystów i rzemieślników, obecnie odbywają się tam festiwale muzyczne i inne wydarzenia kulturalne.

Nie bez przyczyny muzeum zostało utworzone na terenie stoczni, już wcześniej bowiem było to miejsce popularne wśród grafficiarzy, w bezpośredniej okolicy muzeum znajdowała się tzw. Wall of Fame, na której writerzy tworzyli wypracowane graffiti. Budynek przeszedł kapitalny remont i obecnie we wnętrzu umieszczono główną wystawę z wielkoformatowymi dziełami na blejtramacz (ok. 6 × 10 m)

35 Autorka artykułu skorzystała ze spaceru w aplikacji w listopadzie 2022 r. Trasa nie objęła dzieł umieszczonych na elewacji.

oraz instalacjami, galerię, księgarnię połączoną ze sklepikiem oraz restaurację z tarasem widokowym.

Kolekcja wciąż jest powiększana, na dodatek odwiedzający muzeum mogą oglądać artystów przy pracy, ponieważ powstawanie kolejnych dzieł odbywa się na terenie głównej hali.

Analiza tych historii pozwala zauważyć pewną analogię do procesów powstawania muzeów tradycyjnych. Dorota Folga-Januszevska opisuje je jako muzealizację *ex situ* i *in situ*, gdzie ta pierwsza kategoria dotyczy większości instytucji, w których eksponaty są przenoszone z innych miejsc. *In situ* to szczególny przypadek miejsc oryginalnych, które w całości zostają przekształcone w muzeum, jak w przypadku STRAAT utworzonego w obszarze naznaczonym kulturą urban artu.

Kolekcja

W kolekcji SAMA znajdują się wyłącznie dzieła, które zostały w sposób legalny lub nielegalny umieszczone w przestrzeni publicznej. Kolekcja obejmuje obecnie ponad 300 dzieł³⁶, największe z nich to mierzący 150 m² mural wykonany przez Stinkfisha, większość jednak stanowią niewielkich rozmiarów prace wykonane w różnych technikach. Stolyarova współpracuje głównie z artystami zagranicznymi, w wywiadzie dla Caitlin S. Wunderlich wyznała, że lokalni artyści często nie chcą wykonywać prac w tej części miasta lub nie podchodzą do projektów z dużym zaangażowaniem³⁷.

Założycielka muzeum posiada również sporą prywatną kolekcję dzieł pozyskanych od artystów m.in. drogą barteru³⁸. Zachowuje szablony, jednak te obiekty przechowywane są w jej prywatnym domu i na razie nie zostały włączone w kolekcję muzeum.

Muzeum Moco wyróżnia się pod względem kolekcji, ponieważ nie ogranicza się do artystów z kręgu street artu. Rzeczywiście znajdują się tu dzieła artystów takich jak Banksy czy Keith Haring, jednak większość autorów kolekcjonowanych dzieł to najgłośniejsze nazwiska w sztuce, jak: Andy Warhol, Damien Hirst czy Yoi Kusama. Ekspozycja jest podzielona na kilka części, każda traktowana jako oddzielna wystawa stała lub czasowa. Wystawy stałe to: *Modern Masters* (z pracami Warhola, Basquiata i Haringa), *Contemporary Masters* (prace Mariny Abramović, Jefa Koonsa, a także artystów związanych ze street artem, m.in.:

36 STRAAT online.

37 WUNDERLICH 2019, s. 7.

38 W wywiadzie udzielonym autorce artykułu Anna Stolyarova opowiadała, że często zaprasza i gości artystów, którzy w podziękowaniu zostawiają jej swoje prace.

OsGemeos, Invader, Stik, JR), *Banksy* oraz *Moco Garden* (dostępne na zewnątrz budynku). Ekspozycje czasowe to *Digital Immersive Art* (znajdująca się w piwnicy budynku część z interaktywnymi pomieszczeniami), *The Future is Old* (poświęcona twórczości The Kid) i *NFT*.

W przypadku STRAAT strategią wystawiania i rozbudowywania kolekcji jest pozyskiwanie dzieł, które zostają wykonane na miejscu, bezpośrednio w hali. Większość dzieł (nie licząc kilku rzeźb i instalacji) zamocowana jest na dużych blejtramach, w których rozpięta jest poliestrowa tkanina i to na niej wykonane zostały prace.

Wystawa stała została podzielona na pięć części: *Aesthetic*, *Personal*, *Grounded*, *Emphatic* i *Conscious*. Jak wyjaśniono w katalogu muzeum:

Z *Aesthetic* badamy dążenie street artu do perfekcyjnych form. W *Personal* postrzegamy street art jako odzwierciedlenie wszechświata artysty. W *Grounded* ukazujemy powiązanie między street artem a jego otoczeniem. *Emphatic* pozwala nam skupić się na tym, jak street art komunikuje się z widzami. Natomiast *Conscious* ukazuje moc street artu w budowaniu świadomości na temat społecznych i środowiskowych problemów. Razem te pięć narracji nadaje kształt wystawie otwierającej *Quote from the streets*, na której prezentowane są 153 dzieła autorstwa 140 artystów z 32 krajów³⁹.

Każde nowe dzieło, które dołącza do kolekcji zostaje przydzielone do jednej ze wskazanych kategorii. W czasie wizyty autorki (listopad 2022) część blejtramów pozostawała pusta, czekając na kolejnych artystów.

Muzeum STRAAT nie posiada zaplecza magazynowego, co mogłoby znacząco ograniczać możliwości pozyskiwania nowych dzieł sztuki. Znalaziono jednak na to rozwiązanie. Z informacji otrzymanych podczas wywiadu z pracownikiem muzeum wynika, że dzieła, które nie są obecnie zaplanowane do wystawienia, są umieszczane w blejtramach eksponowanych obrazów.

Obecnie niemal każde muzeum digitalizuje dzieła ze swojej kolekcji i gromadzi je w cyfrowych katalogach dostępnych online. Dwa z badanych tu muzeów również posiadają rozbudowane archiwa swoich dzieł.

Dzieła z kolekcji SAMA zostały zinwentaryzowane i umieszczone w wirtualnym katalogu, który liczy 200 zdigitalizowanych obiektów. Poszczególne rekordy obejmują standardowe informacje, jak autorstwo i krótka biografia artysty, tytuł, technika, powierzchnia i data. Dodatkowo każdy wpis zawiera opis fizyczny dzieła, określony jest stan obiektu (*gone/illegible*; *very bad/almost illegible*; *good/*

39 DI GIACOMO/RIVA 2021, s. 15.

legible), a niektóre także analizę ikonograficzną. Co interesujące, mimo iż inicjatorka muzeum przyznaje się do tego, że patronuje nielegalnym formom street artu, taka informacja nie pojawia się w katalogu, wszystkie dzieła są określone jako zlecenia (*commission*). Mankamentem katalogu jest brak wyszukiwarki, co umożliwiłoby użytkownikowi jedynie przeglądanie dzieł w porządku alfabetycznym.

W przypadku STRAAT katalog cyfrowy jest w pełni funkcjonalny – pozwala na wyszukiwanie artystów, tytułów, jak również działów, którym podporządkowana jest także wystawa główna. Każdy z rekordów posiada standardowe dane: tytuł, datę powstania, technikę oraz informacje o artyście – datę i kraj urodzenia, krótką biografię. Dodatkowo do niektórych rekordów dołączone są zdjęcia z *making off*, a czasem nagranie rozmowy pomiędzy pracownikami muzeum a artystą. Żartobliwym dodatkiem jest niestandardowa skala porównawcza, w której dzieło możemy porównać z wielkością Fiata 500, amsterdamskiego słupka drogowego czy Shaquille’a O’Neala.

Moco, mimo bogatej kolekcji, nie udostępnia cyfrowego katalogu, na stronie odnajdziemy zaledwie kilka reprodukcji dzieł z pobieżną informacją (autorstwo i tytuł). Jedynie niektórzy artyści doczekali się opisu, który w zdawkowy sposób przybliży odbiorcom ich twórczość.

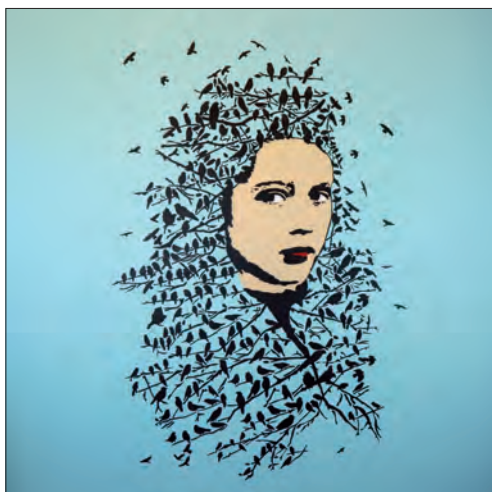
Kolekcje muzeów w zasadzie nie powielają się, każde z nich prezentuje innych artystów poza jednym wyjątkiem – artystycznego duetu Icy&Sot. Tandem tworzą bracia Saman i Sasan Oskouei pochodzący z Tabrizu w Iranie, mieszkający obecnie w Brooklynie. Ich multimedialna sztuka podejmuje tematy, takie jak sytuacja polityczna Iranu, kryzys uchodźczy, prawa człowieka, ekologia, kapitalizm czy dostęp do broni w Stanach Zjednoczonych.

W 2014 roku Icy&Sot wykonali dla SAMA graffiti szablonowe pt. *Freedom*, przedstawiające na niebieskim tle głowę dziewczyny otoczonej gałęziami, na których siedzą ptaki. Na prawo od dziewczyny została dodana sygnatura braci. Jej status w wirtualnym katalogu obecnie to „nieistniejący”. W 2016 roku Icy&Sot w siedmiu różnych miejscach wykonali graffiti szablonowe *Walking Alone*, który przedstawia idącego chłopca ze spuszczoną głową. Prace są numerowane w katalogu wirtualnym SAMA, ale nie są sygnowane. Adnotacja w cyfrowym katalogu informuje, że prace już nie istnieją. W STRAAT prezentowana jest rzeźba z polerowanego metalu zatytułowana *See yourself within all others* z 2017 roku. Dodatkowo artyści wykonali szablon *Walking Alone* z tą samą postacią kroczącego chłopca w okolicy muzeum. STRAAT nie traktuje dzieł na zewnątrz jako elementów swojej kolekcji, ale umieścił zdjęcia w zakładce poświęconej artystom.

W Moco zaprezentowano wystawę monograficzną Icy&Sot *A Moment of Clarity*, którą można było oglądać od 6 czerwca 2018 do 15 stycznia 2019. Strona Moco nie archiwizuje przeszłych wystaw, ale z recenzji w „Juxtapoz” można się

dowiedzieć, że na ekspozycji znalazły się dzieła z kolekcji prywatnych oraz kilka nieprezentowanych wcześniej prac⁴⁰. Wystawa pokazywała, że problemy ludzkości, takie jak bezdomność, przemoc, bieda czy radykalizm, są uniwersalne i dotyczą zarówno autorytarnych państw jak Iran, jak i państw demokratycznych jak Stany Zjednoczone.

W kolekcji Moco znajdują się dwie prace duetu – płótno *Freedom* z 2014 roku oraz *Dream* z 2018 roku. Obraz przedstawiający dziewczynę z włosami z gałęzi pełnych ptaków jest wykonany z tego samego szablonu co praca dla SAMA. Artysty wielokrotnie powielali te same odbitki na różnych mediach: kroczącego chłopca wykonali na ścianie w Berlinie, a szablon *Dream* został wykorzystany na brooklińskim murze. Zdaje się, że w przypadku street artu, a zwłaszcza odbitek szablonowych problem oryginalności, własności i unikatowości dzieła sztuki nie zostanie w pełni rozwiązany.



Let Her Be Free, Icy&Sot, 2018, spray na płótnie, kolekcja Moco



Freedom, Icy&Sot, 2014, spray na ścianie, (nieistniejący), wykonane dla SAMA



See yourself within all others, Icy&Sot, 2017, mixed media, kolekcja STRAAT

1. Prace Icy&Sot w amsterdamskich muzeach

40 *A Moment of Clarity* 2018.

Dostęp i bilety

Jako że kolekcja SAMA w całości znajduje się w przestrzeni publicznej, muzeum nie sprzedaje biletów. Płatny jest za to udział w wydarzeniach dodatkowych, takich jak wycieczki i spacer. Udział w wycieczce wynosi 30 euro, za tę samą cenę można skorzystać z wycieczki rowerowej. Dzieci do 18. roku życia zwolnione są z opłaty.

Moco prowadzi szeroko zakrojoną kampanię reklamową. Charakterystyczny różowy kolor identyfikacji wizualnej przyciąga wzrok, plakaty są minimalistyczne, znajdują się na nich nazwiska artystów lub fragmenty dzieł Banksy'ego. Kod QR umieszczony na plakatach kieruje bezpośrednio do portalu zakupu biletów. Muzeum posiada konto na najbardziej popularnej wśród młodszego pokolenia aplikacji TikTok, promuje też aplikację korzystającą z technologii AR, służącą do „ożywiania” realnej rzeczywistości, która uruchamia dodatkowe treści przy wybranych dziełach.

Standardowy bilet do Moco kosztuje 21,95 euro, ale w pierwszej i ostatniej godzinie otwarcia obowiązuje cena 17,95 euro. Posiadacze Moco NFT mają wstęp darmowy. Dodatkową atrakcją oferowaną przez muzeum jest wycieczka łódką po kanałach.

STRAAT oferuje bilety w cenie 18,5 euro, do biletu można bezpłatnie wypożyczyć audioprzewodnik. Wykupienie wycieczki z przewodnikiem jest możliwe za dodatkową opłatą 10 euro. Muzeum oferuje również program członkowski za 75 euro rocznie, który uprawnia do wstępu z jedną dodatkową osobą, zniżki na zakupy i w kawiarni oraz pierwszeństwo zakupu biletów na specjalne wydarzenia i limitowane produkty.



2. *Walking Alone*, Icy&Sot, 2016, kolekcja SAMA; <https://artsandculture.google.com/asset/walking-alone-icy-sot/XAGPOMiRx7H4Uw>

Edukacja i współpraca

Ważnym aspektem funkcjonowania muzeum jest edukowanie oraz sieciowanie. Obecnie większość muzeów (zarówno publicznych, jak i prywatnych) ma bogatą ofertę edukacyjną i realizuje różne, także międzynarodowe projekty.

SAMA realizuje tę misję na wielu poziomach – od wspomnianych już wycieczek po prowadzenie bloga. W 2022 roku powstała publikacja *Street Art Democracy*, która opisuje historię street artu w Amsterdamie poprzez wywiady⁴¹. Zrealizowano wówczas szereg projektów edukacyjnych i partycypacyjnych, w tym projekt na lata 2022/2023 finansowany ze środków Erasmus+ „STRAMURALES – Participatory Urban Art as an European process of Adult Inclusion and Community Development”⁴², który miał na celu rozwijanie procesów społecznych oraz szerzenie dobrych praktyk. W ramach projektu SAMA sieciowała się z podmiotami z Włoch, Portugalii i Hiszpanii.

Moco ogranicza edukację do skąpych informacji na stronie internetowej, w aplikacji i w audioprzewodnikach. W strukturze muzeum nie ma działu edukacji, który zajmowałby się przyjmowaniem grup szkolnych czy innych grup zorganizowanych. Instytucja jest natomiast otwarta na komercyjną współpracę: wynajmowanie przestrzeni na organizację przyjęć lub prywatne nocne zwiedzanie za dodatkową opłatą, współdziałanie z prywatnymi firmami jak Netflix czy Budweiser.

W STRAAT edukacja stanowi filar muzeum. Na wystawie stałej znajdują się ścianki, które chronologicznie, dekadami opowiadają o najważniejszych momentach z historii sztuki ulicznej na świecie i w Holandii, wyjaśnione są również podstawowe pojęcia z kultury ulicznej jak *tag* czy *bombing*. Zespół muzeum organizuje warsztaty, wykłady i oprowadzanie z przewodnikiem dla różnych grup wiekowych – od dzieci szkolnych po studentów.

Zakończenie

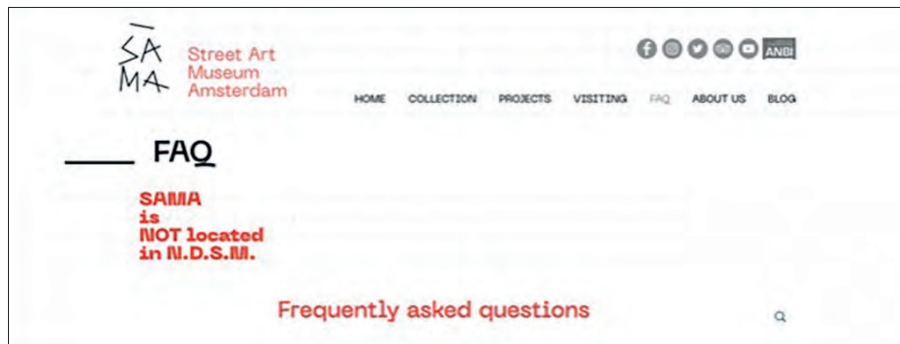
W świecie muzealnictwa muzea street artu są wyjątkowe, działają jako dynamiczne pola doświadczalne, które ciągle testują i przekraczają granice tradycyjnego pojęcia muzeum. Istnieje wiele propozycji, jak powinno wyglądać muzeum street artu, począwszy od stałych wystaw, poprzez krótkotrwałe projekty, a na archiwizacji prac kończąc. Niektóre z nich ograniczają się do zewnętrznych przestrzeni wystawienniczych, podczas gdy inne inwestują w budowę stałych wystaw.

41 DEKEUKELEIRE/WINGEN/STOLYAROVA 2022.

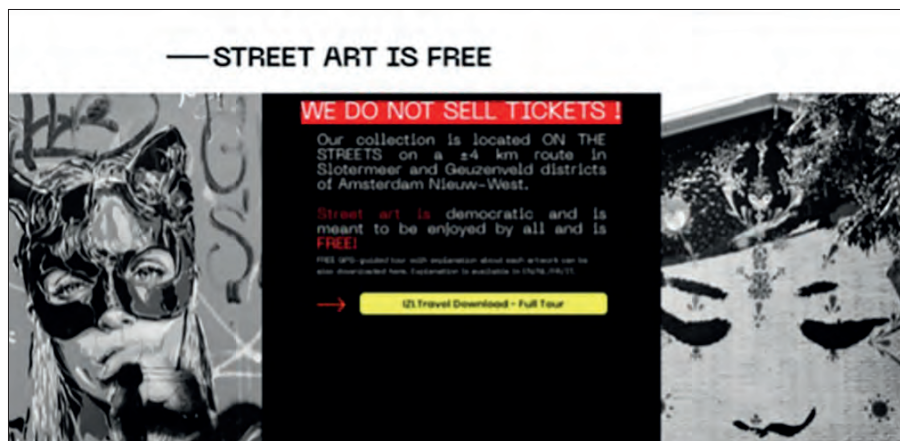
42 SAMA online.



3. Plakat reklamujący Moco; źródło: Fanpage Moco Museum na portalu Facebook



4. Screenshot ze strony SAMA



5. Screenshot ze strony SAMA

Ich funkcjonowanie odbiega jednak daleko od formy tradycyjnego muzeum, wobec czego definicja ICOM nie jest wystarczającym wskaźnikiem, jakie funkcje i cele powinno spełniać muzeum street artu. Już pierwsze słowa przyjętej definicji sprawiają problem – trwałość instytucji jest w przypadku muzeów prywatnych niepewna.

Muzea street artu napotykają wiele problemów, muszą starać się o lokalizację, strategicznie planować swoje finanse, co w sposób nieunikniony prowadzi do komercyjności.

Przypadek Amsterdamu pokazuje, że w jednym mieście mogą być placówki definiujące street art na wiele sposobów, trafiające do różnych grup odbiorców, ale przede wszystkim dostarczające zupełnie innych wrażeń. Z powyższej analizy wynika, że kluczowym elementem dla muzeów street artu jest głębokie zakorzenienie w lokalności. Te instytucje operują na określonym, wyznaczonym obszarze, skupiając się na konkretnej społeczności i swoistym *genius loci*. Są one mocno zakotwiczone w swoim otoczeniu, trudno byłoby przenieść jedną instytucję w miejsce drugiej.

Niemniej jednak istnienie trzech podobnych instytucji powoduje pewne problemy. Na przykład są często mylone przez odbiorców – SAMA podkreśla na swojej stronie internetowej, że nie jest zlokalizowana w NDSM. Jak dotąd, pomimo zaangażowania w promocję street artu, instytucje te rzadko współpracują ze sobą, a nawet więcej – nie zgadzają się z koncepcją innych instytucji. SAMA mocno podkreśla, że street art nie powinien podlegać nachalnej komercjalizacji, a wszelkie opłaty, które są pobierane w tym muzeum, służą wspieraniu artystów. Na stronie SAMA możemy odnaleźć informację, że sprzedawanie dzieł z kolekcji byłoby tym samym co „kradzież Banksy’ego”.

Trwałość instytucji i kolekcji, w tradycyjnych muzeach jedna z najważniejszych wartości, w przypadku tych specyficznych instytucji również może być zagrożona – w czasie pandemii COVID-19 właściciele Moco zdecydowali się na sprzedaż jednego z dzieł ze swoich zbiorów, by zapewnić środki na wypłaty pensji pracownikom⁴³. Kolekcja jest rozumiana w specyficzny sposób, widoczne jest przywiązanie do dzieł uznawanych za „swoje” – w SAMA wycieczki biletowane obejmują jedynie dzieła powstałe z własnej inicjatywy, natomiast STRAAT nie planuje włączać do kolekcji dzieł na zewnątrz budynku, z wyjątkiem muralu Eduarda Kobry znajdującego się nad wejściem do muzeum.

Przez lata street art był postrzegany jako działanie na marginesie prawa i kultury, często uważane za wandalizm czy nielegalną działalność. Teraz jednak doczekał się uznania w obszarach instytucjonalnej przestrzeni sztuki, bez konieczności

43 BOFFEY 2020.

zmiany estetyki. Tym samym proces instytucjonalizacji jedynie uprawomocnia ten nurt w jego istniejącym kształcie. Przekonanie o przekraczaniu granic towarzyszy street artowi od samych jego korzeni, jest wręcz oczekiwane, by ruch przełamywał wyznaczony wcześniej porządek.

Warto spojrzeć na muzea street artu także w kontekście idei miasta jako organicznego, żywego organizmu, kształtowanego i rozwijającego się dzięki interakcji jego mieszkańców. W tym wymiarze street art i muzea street artu mogą być uważane za elementy tego „pastwiska miejskiego”, wnoszące wizualne i kulturalne zasoby do wspólnej przestrzeni miejskiej.

Jak przytaczają Giovanna Di Giacomo i Giulia Riva w otwierającym katalog STRAAT tekście *Is street art inside still street art*: „Każdy artysta street artu, który jest (lub kiedykolwiek był) aktywny na ulicach, pozostaje artystą street artu, nawet tworząc dzieła na płótnie”⁴⁴. Przyszłość muzeów street artu wydaje się więc być pewna – nie ma już odwrotu z tej ścieżki, wobec czego w najbliższych latach będziemy mogli obserwować narodziny nowych koncepcji i powoływanie kolejnych instytucji. Zgodnie z informacją zamieszczoną na stronie Dutch Graffiti Library (strony, która prezentuje prywatną kolekcję zdjęć i szkiców) na wiosnę 2024 roku w Holandii planowane jest otwarcie kolejnego muzeum poświęconego sztuce ulicznej, jednak nie podano jeszcze jego lokalizacji.

Bibliografia

- A Moment of Clarity* 2018 – [b.a.], *A Moment of Clarity: Icy And Soł's Big Retrospective in Amsterdam*, Juxtapoz, 2018, <https://www.juxtapoz.com/news/street-art/a-moment-of-clarity-icy-and-s> [dostęp: 23.06.2023].
- ABARCA 2016 – Javier Abarca, *From street art to murals: what have we lost?*, „SAUC – Street Art and Urban Creativity” 2016, nr 2 (2), s. 60–67, <https://doi.org/10.25765/sauc.v2i2.55> [dostęp: 23.06.2023].
- AGAIN, DE SCENE 2019 – Again, De Scene, *Amsterdam on tour: the early signs of Dutch graffiti*, Amsterdam 2019.
- Banksy Exhibition* 2016 – [b.a.], *Banksy Exhibition starts today – Lionel Gallery, Amsterdam 20/06/16–20/05/15*, Global Art Traders, 2016, https://www.globalarttraders.com/news/37/banksy_exhibition_starts_today_lionel_gallery_amsterdam_20_06_16_20_05/ [dostęp: 23.06.2023].
- BOFFEY 2020 – Daniel Boffey, *Amsterdam gallery owner recalls how sale of Banksy work saved staff jobs*, The Guardian, 2020, <https://www.theguardian.com/artanddesign/2020/dec/25/amsterdam-gallery-owner-recalls-how-sale-of-banksy-work-saved-staff-jobs> [dostęp: 23.06.2023].

44 DI GIACOMO/RIVA 2021, s. 13. Tłum. własne autorki.

- BORUSIEWICZ 2012 – Marian Borusiewicz, *Nauka czy rozrywka? Nowa muzeologia w europejskich definicjach muzeum* (Muzeologia, t. 4), Warszawa 2012.
- CORCORAN/GASTMAN/PRICCO 2022 – Sean Corcoran, Roger Gastman, Evan Pricco, *A Dissertation of the Post Graffiti Movement*, Control Gallery, 2022, <https://control.gallery/blogs/stories/post-graffiti> [dostęp: 23.06.2023].
- DEKEUKELEIRE/WINGEN/STOLYAROVA 2022 – Jeannette Dekeukeleire, Leonie Wingen, Anna Stolyarova, *Street Art Democracy*, Amsterdam 2022.
- DI GIACOMO 2017 – Giovanna Di Giacomo, *The legitimization of street art in Amsterdam. The role of Street Art Today Museum*, praca magisterska, 2017, <https://thesis.eur.nl/pub/39683/Di-Giacomo-Giovanna.pdf> [dostęp: 23.06.2023].
- DI GIACOMO/RIVA 2021 – Giovanna Di Giacomo, Giulia Riva, *Is street art inside still street art*, [w:] STRAAT. *Quote from The Streets*, Amsterdam 2021.
- FOLGA-JANUSZEWSKA 2015 – Dorota Folga-Januszevska, *Muzeum: fenomeny i problemy*, (Muzeologia, t. 10), Warszawa 2015.
- GOUKASSIAN 2017 – Elena Goukassian, *World's Largest Street Art Museum Takes Shape in Amsterdam*, Hyperallergic, 2017, <https://hyperallergic.com/369768/worlds-largest-street-art-museum-takes-shape-in-amsterdam/> [dostęp: 23.06.2023].
- Graffiti [b.d.] – [b.a.], *Graffiti and Street Art Murals*, Groninger Museum, [b.d.], Groninger Museum, <http://groningermuseum.nl/bezoek/activiteiten/graffiti-en-street-art-murals> [dostęp: 23.06.2023].
- The Hague Street Art* 2016 – [b.a.], *The Hague Street Art Magazine*, The Hague Street Art, 2016, <http://thehaguestreetart.nl/nl/projecten/86-the-hague-street-art-magazine> [dostęp: 23.06.2023].
- ICOM 2022 – *Nowa Definicja Muzeum*, tłum. Jarosław Suchan, ICOM, 24.01.2022, <https://icom-poland.mini.icom.museum/nowa-definicja-muzeum/> [dostęp: 23.06.2023].
- If Walls* 2019 – ASA, *If Walls Could Speak*, 2019, <https://www.amsterdamstreetart.com/if-walls-could-speak/> [dostęp: 23.06.2023].
- KOLBE *et. al* 2022 – Kristina J. Kolbe, Olav Velthuis, Johannes Aengenheyster, Andrea Friedmann Rozenbaum, Mingxue Zhang, *The global rise of private art museums a literature review*, „Poetics” 2022, nr 95, <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2022.101712> [dostęp: 23.06.2023].
- Mural Keith Haring* 2018 – [b.a.], *Mural Keith Haring makes reappearance*, Dutch Graffiti Library, 2018, <https://dutch-graffiti-library.nl/stories/keithharing/> [dostęp: 23.06.2023].
- Muzeum street artu* 2017 – *Muzeum street artu. Czy to nie paradoks?*, Wywiad z Yashą Young. Rozmawiała Tina Huettl, tłum. Małgorzata Matzke, DW, 2017, <https://www.dw.com/pl/muzeum-street-artu-czy-to-nie-paradoks/a-40549752> [dostęp: 23.06.2023].
- POPE 2022 – Alex Pope, *STRAAT pays homage: Yaki Kornblit Gallery*, blog internetowy STRAAT, 2022, <https://straatmuseum.com/en/blog/straat-pays-homage-yaki-kornblit-gallery> [dostęp: 23.06.2023].
- Rekordowe wyniki* 2023 – [b.a.], *Rekordowe wyniki na aukcji sztuka współczesna urban art*, DESA UNICUM, 2023, <https://desa.pl/pl/aktualnosci/rekordowe-wyniki-na-aukcji-sztuka-wspolczesna-urban-art/> [dostęp: 23.06.2023].
- Report 2023 – Olaf Velthuis *et al.*, *Report. Beyond the Global Boom. Private Art Museums in the 21st Century*, Private Museum Research, 2023, https://privatemuseumresearch.org/wp-content/uploads/2023/04/Private-Museum-Report_UvA_Beyond-the-Global-Boom_2023.pdf [dostęp: 23.06.2023].

- RIGGLE 2010 – Nicolas Alden Riggle, *Street Art: The Transfiguration of the Commonplaces*, „The Journal of Aesthetics and Art Criticism” 2010, nr 68, 3, s. 243–257.
- SEN 2021 – Anindya Sen, *Anindya Sen in Conversation with Street Art Museum Amsterdam Founder, Anna Stolyarova*, Made in Bed, 2021, <https://www.madeinbed.co.uk/interviews/anindya-sen-in-conversation-with-street-art-museum-founder-anna-stolyarova>
- Tag 2018 – [b.a.], *Tag: Name Writing in Public Space*, Dutch Graffiti Library, 2018, <https://dutch-graffiti-library.nl/stories/tagconference2018/> [dostęp: 23.06.2023].
- The Hugo Kaagman Punk Files* [b.d.] – [b.a.], *The Hugo Kaagman Punk Files*, [b.d.], Hugo Kaagman. Stencil King, <http://www.kaagman.nl/index%20of.htm> [dostęp: 23.06.2023].
- VAN ESSCHE 2021 – Eric Van Essche, *MIMA/Millennium Iconoclast Museum of Art*, [w:] *(R)évolutions du street art*, red. E. van Essche, Bruxelles 2021, s. 110–113.
- WUNDERLICH 2019 – C.S. Wunderlich, *No more white cubes: Street Art Museum Amsterdam*, „The Museum Review” 2019, t. 4, nr 1, https://www.academia.edu/39797826/No_more_white_cubes_Street_Art_Museum_Amsterdam [dostęp: 23.06.2023].

Strony internetowe

- ASA [Amsterdam Street Art], <https://www.amsterdamstreetart.com/>
- GO Gallery, <https://gogallery.nl/about-us/>
- Hugo Kaagman Stencil King, <http://www.kaagman.nl/>
- Moco [Modern Contemporary Museum], <https://mocomuseum.com/locations/amsterdam>
- Rewriters Rotterdam, <https://rewriters010.nl/>
- SAMA [Street Art Museum Amsterdam], <https://www.streetartmuseumamsterdam.com>
- STRAAT Museum for Street Art and Graffiti, <https://straatmuseum.com/en>